

אונא - בחברת רפאל ושפירא

במשך שבוע נידמה היה, כי בתוך העדר השחור של המפד"ל ישנה בכל זאת כיבושה אחת לבנה. העדר כולו הלך אחרי הליל-הכספים של מפא"י, רק משה אונא, הח"כ משדה אליהו, דיבר על צו המצפון. הוא אמר, כי לא יוכל להצביע בעד המשך המימשל הצבאי. עמדה זו נראתה טבעית, לגבי בעל חזות-הסתגפן, שבשנתיים האחרונות נתחכן עם החוגים האנטי-לק"ט טואליים הלוחמים נגד המימשל הצבאי והדורשים קו חדש פחותי ישראל-ערב.

בזכות עמדתו זו זכה משה אונא לפירסומת נרחבת. הח"כ, המדובר בדרך כלל בלחש ובאופן מעורפל, זכה סוף-סוף, שגם שמו ותמונתו יגיעו לעמודים הראשיים של הצהרונים. כל זה נמשך עד ליום הרביעי האחרון, בשעה אחת בצהרים. שמו של אונא נישא במזנון הכנסת, במסדרונות ובחדרי החדרים, שם התנהל המיקוח האחרון לפני ההצבעה הגורלית. אחד העתות נאם אף הפריט בדיחה: "מפא"י מתפלת עכשיו אונא, הושיעה נא!"

אולם כאשר נסתיימה ספירת הקולות המתוחה והתגלה כי בגלל קול אחד בלבד ניצל גם הפעם המימשל הצבאי — ועמו מפא"י — מתבוסה פרלמנטרית מוחצת, שוב לא היה אונא שונה מכל יתר 11 חבריו בסיעה. אחרי שהוריד את ידו היה שחור בדיוק כמו יתר חבריו בעוד — יצחק רפאל, ישראל שלמה בן מאיר, ומשה שפירא, שאיש לא חשב עליהם כצדקים ואנשי-מצפון.

הרוח והמזון

"ע"י לא האמנתי", אמר במזנון אחד הח"כים של מפ"ם לפני דיוקן ממשלתי בכיר מהמפד"ל, שעה קלה לאחר ההצבעה.

מצפוני לא יתן לי להצביע בעד הממשל — הכריז והצביע

נה, לא הבין מדוע לא ינהגו בו על-פי ההחלטה השניה של אונא. על-כן תבע מחדש פיצויים מלאים ממרכז המפלגה — וקיבל אותם.

תמיכה כריבוי נשים

מיד עם כינון הכנסת הראשונה, התעורר ויכוח בכנסת על משכורתם של הח"כים. כאשר דובר על תשלום תוספת משפחה תית, ביקש נציג התאחדות-התימנים, ח"כ זכריה גלוסקא המנוח, להדגיש כי תוספת 45 ל"י לחודש תהיה לא לאשה, אלא לכל אישה. למרבה ההפתעה תמך בכך העדה הפוליגאמית דווקא אונא האשכנזי יליד מאנהיים שבגרמניה.

ספק גם אם עשה זאת מתוך התחשבות באזרחים המוסלמים, שהקוראן מתיר להם ריבוי נשים. הסיבה היתה אישית הרבה יותר. כי משה אונא ידע מניסיונו הפרטי את היקף הבעיה.

שנים רבות לפני זה התלבט קיבוץ שדה-אליהו בבעיית שתי חברות המשק, שנתכו בו בעלותו של אונא. אחת, מרים, אם ילדיו, והשניה אשתו הנוכחית, סיניה. בקיבוץ של השומר-הצעיר לא היה מתעורר מן הסתם כל ויכוח. אך בקיבוץ דתי של אותם הימים גרם הדבר מתיחות חברתית בלתי-פוסקת, עד אשר הסכימה אסיה-לדיים מרים לעזוב את המשק ואת בעלה ולהשתקע בבת-ים. מאז התייבו להכירו באמת עוד כמה מחברי שדה-אליהו, הממ"אנים עד היום לראות בו התגלמות של אישה-מצפון דתית.

כניעה לרא כבוד

בתוך המחנה הדתי זכור עדיין אונא בשל מלחמתו, כראש סיעת למיפנה של הפועל המזרחי. פעמיים הוא ניהל מלחמה: פעם נגד הקמת חזית דתית בבחירות לכנסת, בה ישתתפו כל המפלגות הדתיות, כולל אגודת-ישראל ופועלי אגודת-ישראל; הוא הרחיק לכת בהתנגדותו עד כדי, שאיים בהופעה עצמית, בראש רשימה דתית-פועלית. בפעם השניה נילחם בהצעה למזג את המזרחי הבורגני עם הפועל-המזרחי הפועל, ולהקים את המפלגה הדתית-לאומית.

שתי המלחמות הסתיימו בכניעה מוחלטת — וללא כבוד. בפעם הראשונה הובסו לאיש למיפנה מקום שני כשר מטעם הפועל-המזרחי, ואילו לסיניה בכללה הובסו ייצוג גדול ברשימה המאוחדת. בפעם השניה קיבל אונא את דגל העקרונות הפועליים-דתיים, כאשר הובסו ונלמיונה מספר התאים במפלגה החדשה, והמורת הבטחת עסקי המזרחי באמריקה לתמוך בחברו של אונא, דויד בית-אריה, בהנהלת הסוכנות. לאונא עצמו הובסו כהונת סגן שר-החינוך, במשרדו של זלמן ארן.

המפד"ל קמה, הפכה למעשה מפלגה זעיר-בורגנית, בעלת סיעה פועלית שאינה אלא סרח-ערוף הסר-השפעה. על רקע שתי כניעות אלה איבד משה אונא כמה חברים יקרים. הפרופסורים אברהם הלוי פרנקל, אפרים אלימלך אורבך ותיים

במדינה

המשק

הפוקר עלה ביוקר

אוסף הכשלוניות בכלכלה הישראלית מת-עשר מידי פעם במוצג חדש. כל אחת מן ההרפתקאות בשטח המשק עולה לאורה ב-מיליונים כבדים, אם כי רק לעיתים רחוקות מובאים הפרטים לידענו.

קשיים חולפים. בחוגים הכלכליים מדברים לאחרונה הרבה אודות סגנדל חדש, שעלה למדינה ב-6 מיליון לירות. שמו: פר-שת מלח הלימון.

מלח-לימון הוא אחד המוצרים הכימיים, הדרושים לתעשיית המזון. התפוקה השנתית באירופה המערבית מגיעה ל-25 אלף טון. בארצות-הברית — עשרת אלפים טון מלח-לימון בשנה. ברוב המיקרים מתוכנן הייצור על בסיס של תצרוכת עצמית. למח-זור הבינלאומי לא מגיעים יותר מ-15 אלף טון לשנה.

תעשיית המזון הישראלית מוצלת כל שנה כ-450 טון. כמות זו נהגו לייבא מחוץ-לארץ. אולם במשך השנתיים האחרונות הורקם בית-החרושת במפרץ חיפה — המסוגל לייצר כל שנה 1500 טון מלח-לימון. כלור-מר: יותר מפי שלוש מהתצרוכת המקומית. הקמת המפעל נחשבה עליידי משרדו של ספיר כאחד ההשגים הגדולים, ובעיקר בגלל העובדה שזוהי הפעם הראשונה בה משת-תפת חברה בעלת שם עולמי כמינס — כי-מיקל קורפוריישן ארה"ב במפעל הישראלי. ובפרט חברה זו, שהיא אחד הקונצרנים ה-כימיים הגדולים בעולם.

הדבר נועד לשמש כתקדים החוק ב-יותר בתעמולה למען השקעות בישראל. והנה, בשכונות האחרונים הודה לפתע ספיר בפשיטת רגל. הוא עשה זאת בצורה עקיפה ובבלתי-ברורה, כשהוא מכיר "קשיים חולפים הקשורים בייצור מלח-לימון".

פוקר לכרטי. בעניין התחילו לדוש לפני ארבע שנים. משרד המסחר והתעשייה הטיל על מומחה אמריקאי, אמיל אורדייק, אשר הועסק עליידי בנק ישראל לקבוע את כראיות ההשקעה.

במחצית שנת 1959 הגיש הוא את הדו"ח. לאחר כמה עשרות עמודים של מח-קר הוא הגיע למסקנה שיש ספק גדול ב-כראיות ההשקעה, ציין בסוף הדו"ח: "ב-צורתה הנוכחית, אין בה עניין עבור המשק המדיני של ישראל".

נידמה היה שאחרי הערכה כזו, הבוטל בניית המפעל. זה דבר שהיה קורה בכל ארץ בה הכלכלה מבוססת על הגיון ישר ובריא. אבל לא בישראל. מה שבוטל ב-היתרידי, היה הדו"ח של המומחה, אשר עבודתו עלתה ביוקר רב.

המשא והמתן עם החברה האמריקאית נמ-שך בלי הפרעה. לכל ההתנגדות הנובעת מבחינה כלכלית, הביא ספיר נימוק פוליטי: "אנו מוכרחים למשוך את התעשייה הבני-לאומית הענקית להשתתף במשק הישראלי. דוגמת הקונצרן הענקי מייטס תמשוך אלינו מאות משקיעים קטנים יותר." לשיכנוע סר-פי — נקטו בתכסיס פשוט, המצליח כמעט תמיד במשחק הפוקר: הופעה שמועה שה-ליגה הערבית לוחצת על הקונצרן האמרי-קאי לנתק את הקשר עם ישראל. היה זה בלוף, אומנם, אבל בלוף מועיל ביותר. תוך שבועות חתמו על החוזה, לפי התנאים שהע-מיד השותף האמריקאי.

מה לעשות עם המפעל? ותנאים אלה לא היו קלים. השקעה, המסתכמת ב-2 מיליון דולר היתה צריכה להיות מכוסה כמעט כולה עליידי המדינה. הקונצרן מייטס תרם לעסק, לעומת זאת, את ניסיונו ושמו. אבל גם זה עוד לא היה הכל. החברה האמריקאית דרשה את הבטחת המכירה וזה לפי מחירים קבועים, שנקבעו עוד לפני הק-מת המפעל.

התנאי האחרון היה קשה במיוחד. לכל-כלנים היה ידוע שמחיר מלח-לימון נמצא בירידה מתמדת בשוק העולמי. כבר במח-צית הראשונה של שנת 1959 ירד המחיר בשוק העולמי מ-616 ל-560 דולר לטונת. התברר גם מלח-הלימון המיוצר בארץ יקר פי שניים. נוסף לכך לא היה כל שי-מוש ל-1000 טון אשר המפעל הישראלי ייצר מעל לתצרוכת המקומית כל שנה. לכן החל המשא-המתן לסגירתו של בית-החרושת סמוך מאוד לפתיחתו. אבל — הוא נמשך עד היום: אי-אפשר להגיע להסכם עם השותף האמריקאי בדבר גובה הפיצויים ש-ישראל צריכה לשלם, בגלל הפסקה חד-צדדית של החוזה.

אונא-ניזם

הייל בן-ששון פרשו הן מסיעת למיפנה והן מהפועל-המזרחי. ואילו הקיבוץ הדתי ניתק, לאות מחאה, כמעט כל קשריו עם למיפנה והוציא את מרבית פעיליו ממנגנון הסיעה.

רק לפני שלושה חודשים יצא איש סירת-צבאי, מאיר אוריין, בהתקפה תמורה על אונא, האשימו בניזוחת הקו הרעיוני של הקי-בוץ ובכניעה מוחלטת לפיתויים הקואליציוניים. על ההתקפה, שפורסמה בירחון הקיבוץ הדתי, לא יכול היה אונא לעבור בשתיקה. הוא השיב בהתקפה אישית חריפה על אוריין, האשים בסילוף עובדות. אוריין לא נשאר חייב: בתשובה קצרה לאונא תבע ממנו לא לסטות מן הנושאים העיקריים של הויכוח, על-ידי השמעת טענות צדדיות שכונתן להסיה את הדעת מן העיקר. היתה זו הפעם הראשונה שאחד מראשי הקיבוץ הדתי יצא בפומבי נגד אונא, ולא ישיאר בדבריו ספק מה היא הערכה המקנת עתה בליבו כלפי חוסר-היושר הציבורי שהוא מגלה. מגימת שני האמארים של אוריין היה ברור, כי איש סירת-צבאי, השולח ליד שדה-אליהו, גם הוא נימנה על המעטים המכירים את אונא באמת.

מספר המכירים אותו באמת גדל והלך. אדם כמשה אונא לא כל כך בקלות יתחר על הילת הצדיק העוטרת אותו מימי נעוריו. בניגוד לגיורא יוספל המנוח, חברו של אונא באגודת הנוער הגרמנית-בגארווייסי, המשיך אונא להתיימר להיות איש ההת-יישבות העובדת. בעוד שיוספל השלים עם הפיכתו מקיבוץ-צדיק לעסקן מפלגתי רעיוני, המשיך אונא להופיע ללא עניבה, כשל ראשו כובע-המצחיה המסמל את עובד-האדמה הדתי.

הוא חיפש עיסוקים שיטבעו עליו גושפנקה של איש-רוח מתקדם, מבלי לתבוע ממנו הגשמה בלתי-נוחה. כך, למשל, הצטרף אל גוף כללי ומעורפל, הפרש את חסותו על הבטאון המפמי"י ליבראלי ניו-אוטונום. כאשר חלה, לפני כשנה, תסיסה ציבורית נרחבת לביטול המימשל הצבאי, ונקבעה אסיפה המוגנית בתל-אביב, נכלל שמו של אונא ברשימת הנואמים. להפתעת כל המש-תפים, לא הופיע אונא.

אך השיא הגיע בשבוע שעבר. ככל שהתקרב מועד ההצבעה על ביטול המימשל הצבאי בכנסת, עסקו הפרשנים הפוליטיים בניתוח מצפוניו העדין של אונא. הוא עצמו נתן פומבי רב ללבטו המצפור-ניים, הרדיע במפורש כי לא יוכל להצביע יחד עם סיעתו. כל הארץ האמינה לו. מלבד משה אונא, שהכירו אותו באמת.

הדתי הסיט את כפתו בנחת, הפליט בחיוך ציני: "זה רק מראה עד כמה שאהה לא מכיר אותו באמת."

מעטים מאד מכירים אותו באמת. כלפי חוץ נראה משה אונא (61) כאיש-רוח אופייני של ההתיישבות העובדת; גבוה, רזה, עיניים אפורות מאחורי משק-פיים, פה רחב בעל שפתיים דקות, סנטרו החד ואפו המחודד משווים לו רצינות מהורהרת של פילוסוף. גם עיסוקו באש בתחום הרחב הוא נחשב למנהיג הרחנני של הקיבוץ הדתי ואחד מהוגי-הרעיו של המפלגה דתית-לאומית. בכל זאת לא מנע הדבר מחבריו במפד"ל להטיל עליו, לתקופה ממושכת-למדי, את תפקיד יו"ר המפלגה. דווקא הוא, שהתפרסם בעיקר בשל אמרתו המסובכת, ועדריה-הבהירות, ובשל הרעיונות הסתמיים שהיה מעלה — נראה בעיני הביצועיסטים של הפועל המזרחי כאיש המתאים ביותר לנהל את גיבורות המפלגה, עם כל התפקידים העדינים והמפוקפקים הכרוכים בכך. גיבור של מפלגה אחת — חייב להשתתף בתיכנון מיבצעים לגיוס כספים, מסוג המבצעים שנחשף לאחר מעצרו של יהודה שפיגל.

אלה שבחרו בו לתפקיד זה היו מאותם המעטים המכירים אותו באמת. הסתבר כי ההונה המפולפלת התאים לתפקיד הפרואזי. לשיאה של פעילותו הכספית הגיע משה אונא דווקא באותו רגע, בו חדל להיות גובר המפלגה. היה זה כאשר נבחר לכנסת הרא-שונה, כנציג הפועל המזרחי. הוא לא היה העסקן הראשון שמנגנון המפלגה העבירו מתפקיד ייצוגי אחד לשני. במיקרה אחד, למשל, הועבר אחד מעסקני סניף ירושלים, איש מנגנון ותיק של המפלגה, ממישרתו המפלג-תית למישרה ממשלתית. זה קרה כשלושה חודשים לפני בחירתו של אונא לכנסת. האיש טען, כי קבע הפסקת עבודתו במפלגה, מגיעים לו פיצויים. אונא הגיזבר, פסק אחרת, קבע כי גם בתפקי-דו החדש הריהו פועל בשורת המפלגה.

הנה, נקלע אונא עצמו לאותו מצב. גם הוא עבר, כחלק ממנגנון המפלגה, מעבודה בתוך המפלגה לעבודה בכנסת. מטעם המפלגה. הוא הספיק לשכוח את התקדים שהוא עצמו קבע, כרבע שנה לפני כך, קבע עתה תקדים חדש. הגיזבר אונא העניק ללא-יכווח פיצויים מלאים לחבר-הכנסת אונא. היה לכך המשך, כי הפקיד, שהשלים עם החלטת אונא הראשו-